

Сидорчук Владислав Васильович
*аспірант кафедри кримінального процесу, детективної та
оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО, НАПРАВЛЕНА НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРОЦЕДУРИ ДО ПІДОЗРЮВАНОГО І ОБВИНУВАЧЕНОГО В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У кримінальному провадженні, зазвичай, найбільш потерпають підозрюваний з обвинуваченим, щодо яких, згідно з практики ЄСПЛ, застосовуються засоби впливу, не передбачені легальними процедурами, і відношення, яке не сприяє реалізації ними своїх прав. Відповідні права гарантуються ратифікованою Україною Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), окремі положення статті 6 якої вказують на те, що «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висуного проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

в) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

г) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

д) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача» [1].

Окрім вказаних прав, Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК), у статті 2 передбачаються завдання кримінального провадження, які у свої сукупності формують підвалини для подальшого закріплення прав і гарантій окремим суб'єктам, кримінального процесу, які не мають владно-розпорядчих повноважень. Так, у ній зазначене наступне: «завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [2].

Особливо, в контексті прав людини, нас цікавить забезпечення належної правової процедури кримінального провадження, для уникнення можливих порушень прав і основоположних свобод як осіб, щодо яких застосовуються засоби впливу, так і щодо осіб, права яких у кримінальному провадженні захищаються. З огляду на наявність у кримінальному провадженні декількох суб'єктів з владно-розпорядчими повноваженнями, пропонуємо розглянути саме слідчого, з метою дослідження його окремих повноважень, які направлені, в тому числі, і на захист прав обвинуваченого і підозрюваного.

Необхідно зауважити, що повідомлення про підозру здійснюється у наступних випадках: «затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення» [2]. Окрім того, «письмове повідомлення про підозру складається

прокурором або слідчим за погодженням з прокурором». Також, варто звернути увагу, і на положення, яке стосується обвинувачення особи, у вітчизняному законодавстві: «Обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором» [2].

У зв'язку з активною участю слідчого у повідомленні особі про підозру і складання обвинувального акту, які по своїй суті підозрюють і обвинувачують особу у вчиненні кримінального правопорушення, – у літературі вказується на функцію обвинувачення чи кримінального переслідування, яку здійснює слідчий.

Звісно формально, реалізуючи вказані повноваження, слідчий саме це і робить, однак, зважаючи на наявність різного правового статусу у свідка, підозрюваного і обвинуваченого, яким гарантується різний обсяг прав, для захисту своїх прав і свобод, в тому числі права, які закріплені у статті 6 Конвенції (так, закріплені у КПК права, щодо: «знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують; бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК, а також отримати їх роз'яснення; на першу вимогу мати захисника і зустріч із ним незалежно від часу в робочі, вихідні, святкові, неробочі дні до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування; не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання; вимагати перевірки обґрунтованості затримання; у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування; збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази; під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу; заявляти відводи; ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування; користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі

необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави» [2] та інші).

Як ми бачимо, діяльність слідчого, із вручення підозри і складання обвинувального акту, все таки направлена за забезпечення належної правової процедури до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінально правопорушення, адже у випадку офіційного зміну статусу особи на підозрюваного чи обвинуваченого вона наділяється гарантованими правами, якщо ж офіційно її статус не буде змінений, а правоохоронні органи будуть застосовувати до неї заходи впливу як до підозрюваної чи обвинуваченої особи (наприклад як ми уже зазначали обвинувачений, підозрюваний можуть не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися їх давати, також вони не несуть кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання, в той час свідок зобов'язаний давати правдиві показання) – вказана особа не може бути забезпеченою основоположними правами і свободами, в тому числі ефективними засобами свого захисту.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Науковий керівник – к.ю.н. доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Стоянов М. М.